

Bir Yumuşak Güç: Hayırseverlik¹

Doç. Dr. Mahmut Bozan

Bartın Üniversitesi, İİBF SBKY Bölümü
mbozan@bartin.edu.tr

Özet: Dünyadaki kaynaklar insanlığın ihtiyaçlarını karşılayacak kapasite ve çeşitliktedir. Kaynakların değerlendirilmesi ve ihtiyaçların karşılanmasına yönelik bazı görüşler bu ahengi bozmaktadır. Gelir dağılımındaki aşırı kutuplaşmalar insanlık tarihinin en acı, en kanlı sayfaları olarak bu gerçeği ortaya koymuştur. Son iki yüzyıl, Batı medeniyetinin felsefi temellerinden beslenen kapitalist anlayışın damgasını taşımaktadır. İnsanlık iki büyük dünya savaşını bu dönemde yaşamıştır. Zengin ve fakirler arasındaki uçurum, terörden insan kaçakçılığına kadar her türlü huzursuzluğu besleyen münbit bir bataklığa dönüşmüştür. Batının “giydirilmiş” yardım müesseseleri bu bataklığı kurutamaz. Gelir dağılımı adaletsizliğini kabul edilebilir bir düzeye çekmek için kendi medeniyet değerlerimiz ve onun taşıyıcıları olan “vakıf” ve diğer toplum kuruluşlarının güçlü bir şekilde sahaya inmesine ihtiyaç vardır.

Anahtar Kelimeler: Hayırseverlik, Yardımlaşma, Yoksulluk, Gelir Dağılımı Adaletsizliği, Zengin Fakir Uçurumu.

A Soft Power: Philanthropy

Abstract: The resources of the world have the capacity and variety to meet the needs of human necessities. However, some views on using the resources and on meeting the needs break this harmony. The results of extreme polarization in income distribution have resulted in experiencing the most painful and bloody pages of history. The last two centuries marked by the capitalist view fed by the philosophical basis of western civilization. The two devastating world wars were experienced in this period. The gap between the rich and the poor has become a fertile quicksand which supports every kind of troubles from terrorism to kidnapping. The “disguised” charities of the west cannot drain it. In order to reduce income inequalities to an acceptable level, Vakıfs (foundations) and other civil society organizations which are the representatives of our own culture and civilization are need to take part in the field efficiently.

Key words: Philanthropy, Charity, Poverty, Income Distribution of Injustice, Rich Poor Gap.

---

¹ Bu makale Çanakkale 18 Mart Üniversitesinde yapılan 7. Uluslararası STK'lar Kongresinde (03-05/12/2010) bildiri olarak sunulmuş ve tekrar gözden geçirilmiştir.

Giriş

Bu çalışmanın amacı sosyal adaletsizliğe yol açan unsurları analiz ederek, yumuşak bir güç olan hayırseverliğin ekonomik, sosyal ve kültürel yapının dönüşümünde oynadığı etkili rolü ortaya koymaktır. Katılımcı demokrasinin temel taşıyıcılarından olan sivil toplum kuruluşları ise bu çalışmada toplumsal barışa hizmette hayırseverliği en iyi şekilde kullanabilecek aracı kurumlar olarak değerlendirilecektir. Dünyamızın en önemli meseleleri arasında; gelir dağılımı adaletsizliği ile yoksulluğu netice veren mevcut kapitalist düzen ve kapitalizmin arkasında yatan Batı medeniyetinin felsefi esasları yatmaktadır. Bu sebeple çalışmamızda Batı medeniyetinin felsefi dayanakları da mukayeseli bir şekilde analiz edilecektir.

Küreselleşme rüzgârını arkasına alan kapitalist yapının baskın gücüyle yoksulluk ve zenginliğin aşırı kutuplaştığı dünyamızda hayırseverliğin okşayıcı ve onarıcı gücüne her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyulduğu göz ardı edilemeyecek bir gerçektir. Hayırseverliği gündeme taşıyan ve hatta en ön sıralarda tutan hususlardan birisi gerek ülkeler, gerekse dünya çapındaki gelir dağılımı adaletsizliğidir. Aşırı zenginlerle aşırı yoksullar arasındaki mesafenin böylesine açılıp derinleştiği ve insanlığı tehdit ettiği bir dönem daha önceki yüzyıllarda pek göze çarpmamaktadır. Kapitalizmin etki gücünü arttırmasıyla birlikte özellikle 19. ve 20. Yüzyılda dünyadaki gelir dağılımı adaletsizliğinin hızlı bir şekilde artış gösterdiği, küreselleşmeyle birlikte zenginlerin daha zengin hale geldiği, uluslararası kuruluşların raporlarında açıkça görülmektedir. Dünya nüfusunun %13'ünü oluşturan zengin ülkelerin satın alma gücü %45'e tekabül ederken, dünya nüfusunun %45'ini oluşturan fakir ülkelerin satın alma gücü ise sadece %9'dur (Boundless, 2016). Gelir dağılımı adaletsizliği sadece ekonomik bir mesele değil, aynı zamanda sosyal, siyasi ve insani boyutları olan bir meseledir. Tatmin edici çözümler üretilemediği takdirde hem ülkeler, hem de dünya için önemli güvenlik problemlerine yol açması kaçınılmazdır.

Aşırı yoksulluğun önlenmesinde devletlere, uluslararası kuruluşlara ve bunlarla birlikte sivil toplum örgütlerine önemli vazifeler düşmektedir. Bunlar içinde sivil toplum kuruluşları hayırseverliği çok etkili bir araç olarak kullanacak yegâne yapılardır. Çünkü tarihi süreçte sivil toplumun bir türü olan vakıfların bu alandaki başarılı uygulamaları vardır, özellikle bizim medeniyetimiz bu açıdan zengin örnekler barındıran bir vakıf medeniyeti olmuştur.

Hayırseverlik, aslında tüm milletlerin değer verdiği ulvi bir duygu olmakla beraber, bu duygunun etkileri ve yansımaları yine ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Bu farklılıkların sebebi ise milletlerin ve o milletleri kuşatan medeniyetlerin hayat anlayışlarında yatmaktadır. Bu açıdan incelemeye değer pek çok örnekten etkili iki medeniyetin felsefi temellerini karşılaştırmak faydalı

olabilir. Bunlardan birisi İslam medeniyeti, diğeri ise Batı medeniyetidir. Her iki medeniyetin dayandığı temel felsefe ve kültür değerleri ile bunların sosyal hayata yansımaları mukayese edilerek “Medeniyetler Çatışması” tezi (Huntington, 1993) üzerinden yürütülen ayrıştırıcılığa karşı, hayırseverliğin buluşturucu ve belki de dönüştürücü gücü açık bir şekilde ortaya çıkacaktır.

Batı medeniyetinin temel bileşenlerine bakıldığında kuvveti esas aldığı ve doğal seleksiyonun hayat hakkını güçlüye verdiğini kabul ile hayatın bir mücadele olduğu gibi esaslar dikkati çeker. Menfaat kavgası, temelinde güçlüyü haklı gören böyle bir anlayış ancak ezilen büyük bir yoksul kesim ile hükmeden küçük bir zengin kesimin kutuplaştırdığı bir toplum yapısını netice verebilir. Nitekim Batı medeniyetinin dünya üzerinde baskın gücünün geçerliliğini koruduğu günümüzde Global servetin Haziran 2020'ye kadar yıllık yüzde 6,6 artarak 345 trilyon dolar seviyesine ulaşacağını tahmin eden Credit Suisse'nin Küresel Servet Raporu'na göre, 2000 yılından bu yana ikiye katlanan küresel servetin %45,2'sini dünya nüfusunun en zengin yüzde 0,7'lik kesimi elinde tutmaktadır (Credit Suisse, 2015).

İslam medeniyetinin felsefi temellerinde ise kuvvet değil hak esas alınmış, kuvvet hakkın temininde bir araç olarak görülmüştür. Hayat ise zayıfları eleyen mücadeleye dayalı bir doğal seleksiyon olarak değil, bir yardımlaşma tarzı olarak kabul edilmiştir. Bu iki yaklaşım güçsüz, zayıf ve çaresiz olanların hayata tutunmaları ve toplum içinde kendilerine bir yer bulmalarını sağlamıştır. Nitekim Osmanlı Devleti döneminde toplumun zengin kesimlerinin mütevazı hayatlarına mukabil muhteşem vakıflar kurmaları ve bu vakıfların ağırlıklı olarak toplumun yoksul ve zayıf kesimlerine yönelik hizmetler üzerinde odaklanmaları bunu ispat etmektedir. Osmanlı döneminde kayıtlara geçen toplumun temel ihtiyaçlarına yönelik 29.000 civarında vakıf olması (Öztürk, 2010) hayırseverliğin ne kadar güçlü bir temel değer olduğunu ortaya koymaktadır.

Bugün tüm dünyayı tehdit eden gelir dağılımındaki müthiş adaletsizliğin makul seviyelere çekilebilmesi için hem devletlerin hem de sivil toplum kuruluşlarının yapması gereken işler vardır. Bu görevin özü dünyadaki servet ve hâsılanın daha adil bir şekilde bölüştürülmesidir. Bunun yolu da yardımlaşmadan geçmektedir. Bu paylaşımın kazançları yoksul taraf için daha insani bir hayat, zengin azınlık için ise daha emniyetli ve huzurlu yarınların teminidir. Dünyayı tehdit eden ırkçılık ve madde bağımlılığı hususunda Batı medeniyetinin aciz kaldığını ve İslam'ın tarih sahnesine çıkarak bu problemlerin çözümü için yardım etmesi gerektiğini ifade eden İngiliz Tarihçinin (Toynbee, 1980: 195-201) belki de çağırısına üçüncü bir şeyi ilave etmek gerekiyor, o da küresel yoksulluğun önlenmesi için bir yumuşak güç olan hayırseverliği.

1. Hayırseverlik

Hayırseverlik; genel olarak iyilik yapma ve ihtiyacı olanlara yardım etme olarak nitelenebilir. İnsan medeni bir tabiata sahip olduğu için içinde yaşadığı cemiyetle, hatta hayvanlar ve diğer canlılarla yakından ilgilidir. Bu sebeple aç veya acı çeken bir insanı gördüğü zaman onun açlığını ve acısını dindirmek ister. Yaralı bir hayvanı, susuz kalmış bir ağacı görmemezlikten gelemez. İnsanlık haysiyet ve şerefine layık bir hayat seviyesinde yaşamak istediği gibi, akraba ve dostları için de aynı imkânları ister, hatta çevresinde yaşayan tüm insanların acı ve ızdıraptan uzak olmasını arzu eder. İşte insanda bulunan bu yardım, sevgi ve merhamet duygusu hayırseverlik olarak adlandırılır. Hayırseverliğin sadece insanla sınırlı olmayıp hayvanları ve bir ölçüde ağaçları da içine alması dolayısıyla ki halkımızın hayırseverlik eli geniş bir alana uzanabilmıştır. Yabani hayvanları bile içine alan bu geniş hayvan sevgisi, mimaride “kuş konakları” olarak bilinen bina yüzeylerindeki yuvalardan göçmen kuşlar için teşkil edilen vakıflara kadar zengin bir literatür oluşturmaktadır.

Hayırseverliğin batı dillerindeki karşılığı olan Philanthropy ise, sadece insan sevgisini ifade etmektedir. Türkçedeki kapsam genişliği burada insanla sınırlanmış olmaktadır. Nitekim bazı batılı seyyahların İslam ülkelerinde ve hususan Osmanlı Devletinde rastladıkları havan ve ağaçlara yönelik kurulan vakıf faaliyetlerini “çılgınlık” olarak vasıflamaları da bu farkı ortaya koymaktadır.

Hayırseverlik duygusunu harekete geçiren saiklerin başında inanç değerleri gelir. Türk toplumunda hayırseverlik daha kapsayıcı bir kavram olarak algılanmakta, insanların vicdani, dini ve insani değerleri esas alarak yaptıkları yardım faaliyetlerini ifade etmektedir. Nitekim Ali Çarkoğlu tarafından yapılan “Türkiye’de Bireysel Bağışlar ve Vakıf Uygulamalarında Eğilimler” konulu bir araştırmada “Hayırseverlik nedir?” Sorusuna (%84) zekât, (%87) vakıflara yapılan bağışlar, (%88) gönüllülük, (%89) sadaka vermek (%93) ve Müslüman olmayanlara yapılan yardımlar şeklinde cevaplar verilmiştir (TÜSEV, 2006: 29). Aynı araştırmada insanların bağış yapma sebepleri ile ilgili olarak dini inanç (%32), gelenek ve görenekler (%26), topluma karşı sorumluluklar (%12), kişisel tatmin(%12), toplumsal beklentiler (%9) ve aile gelenekleri (%7) gösterilmiştir.

Hayırseverlik kavramını sosyal hayatın vazgeçilmezi yapan temel husus insanların ihtiyaçlarını karşılamada aynı imkânlarla sahip olmamasıdır. Bu sebeple iktisadi yönden farklı gelir gurupları ortaya çıkmaktadır. Üst ve orta gelir gurupları ihtiyaçlarını karşılamada bir sıkıntı yaşamazken, alt gelir gurupları zaruri ihtiyaçlarını karşılamada zorlanmaktadır. Eğer gelir dağılımında dengesizlik aşırı oranlarda ise alt gelir guruplarının hayatını idamesi zora girmektedir. Ortaya çıkan bu durumun düzeltilmesi için sosyal devlet anlayışı ile kamu gücünün harekete geçip bu problemi çözmesi gerekir. Eğer kamu kaynak

yetersizliği veya başka sebeplerle bu sorunu çözemiyorsa sivil toplum güçlerinin harekete geçmesi veya hayırsever vatandaşların bu alanla ilgilenmeleri gerekir.

Hayırseverlikle dini duygular arasındaki ilişkiye sosyolojik gerçeklikten uzak bazı yorumlar da yapılmaktadır. Hayırseverlik duygusunu harekete geçiren inanç değerler ile halkın hayırseverlik araçları olarak kabul ettiği zekât ve sadakayı “iktisat öncesi toplumun işareti olduğu, asla bir hayırseverlik koridoru olmadığı” (Kılıçbay, 2009) şeklinde değerlendirmek, hayatın gerçekleri ve toplumun algıları ile örtüşmeyen zorlama ve ladini bir yorum gibi görünmektedir. Bir medeniyetin yüzyıllar içinde zenginler ile fakirler arasında kurmuş oldukları ulaşma ve kaynaşma köprüleri olan sadaka gibi, zekât gibi değerleri hafife almak yerine çözüm için alternatifler sunmak daha gerçekçi bir yaklaşım olurdu.

Nitekim Küresel İnsani Yardım Kuruluşunun raporunda bir sosyal finans aracı olarak zekâtla ilgili açıklamalar bu görüşü teyit etmektedir. Raporda Müslümanların servetlerinden %2,5'ini dini bir vecibe olarak fakirlere vermesinin insani yardımların finansmanında önemli bir kaynak ortaya çıkardığı ifade edilerek 2013 yılında yapılan insani yardımların yaklaşık %16'sını Müslüman ve Hıristiyan sivil toplum kuruluşlarının gerçekleştirdiği ve bu oranın 396,7 milyar ABD Doları ile tüm dünyadaki insani yardımda 12. sırayı aldığı belirtilmektedir. Özellikle hızlı bir şekilde gelişen İslam ülkelerinde zekâtın 5,7 milyar dolarlık bir finans kaynağı olduğu ve bunun %23-%57'lik kısmının insani yardım şeklinde kullanıldığı, bu kaynaktan sadece Türkiye'de Suriyeli sığınmacılar için 1.6 milyar dolarlık bir harcama yapıldığı belirtilmektedir (GHA Report, 2016: 45).

Diğer yandan hayırseverliği varlıklı kesimden yoksul kesime bir sermaye transferi olarak görmek veya sadece “Ekonomik üretkenliğin yan sonucu” olarak değerlendirmek (Yayla, 2009), hayırseverliği para ile ölçülebilen bir zenginlikle sınırlamak gibi bir mahzuru zımına almaktadır. Oysa hayırseverlik maddi zenginliği olmayanları da kapsamaktadır. Şüphesiz hayırseverlik ihtiyaçları karşılayıcı bir hareket tarzıdır fakat ihtiyaçların tamamı da maddi bir al-ver meselesi değildir. Üretim, sadece mal ile sınırlı olmayıp hizmetleri de kapsar. Hububat istihsal etmek, demir veya çimento üretmek kadar eğitim vermek, tedavi etmek veya hak ve adalet dağıtmak da ekonomik faaliyetin bir parçasıdır. Benzer şekilde servet ve zenginliğin yoksul ve muhtaçlarla paylaşımı kadar, bilginin, ilginin, sevginin, yardımları organize etme, toplama ve dağıtma gibi üstlenilen her bir hareketin hayırseverlikte bir yeri ve bir katma değeri vardır. Bir müzisyen şarkısıyla açları doyuramayabilir ama açları doyuracak insanları harekete geçirebilir.

Hayırseverliğe parçacı yaklaşımlar yerine bütüncül bir bakış açısı getirmek ve mal üretimi kadar hizmet üretiminin, para vermek kadar meslek öğretmenin değerini kabul etmek icap eder. Bu alanda sosyal devlet anlayışı ve

onun kurumlarının üstleneceği sorumluluklar kadar sivil toplum kuruluşlarının, vakıf ve derneklerin veya bizzat vatandaşın inancı gereği, örfü, âdeti, töresi gereği ve hatta sadece insanlığı gereği yaptığı hayırseverliği de önemsemek gerekmektedir.

2. Gelir Dağılımı Adaletsizliği ve Yoksulluğun Sebepleri

Bir toplumda tüm kesimlerin eşit gelir düzeyinde olmaları beklenemez. Beklenilmesi doğru da değildir. İnsanlar yaşadıkları bölgelerin sunduğu imkânlar, gelişmişlik düzeyi, nüfus yoğunluğu, yapılan işin mahiyeti, toplumdaki siyasi, iktisadi, sosyal ve kültürel yapı gibi pek çok sebeplerden dolayı kaynak ve gelir dağılımı konusunda farklı pozisyonlarda bulunurlar. Temel hak ve hürriyetlerde olması gereken eşitliği ekonomik düzeyde de aramak gerçekçi bir yaklaşım değildir. Nitekim vahşi kapitalizme bir tepki olarak ortaya çıkan ve ekonomik eşitlik iddiasında olan sosyalist ve Marksist sistemler çok istedikleri halde bunu başaramamışlardır. Dünyada hem zengin insanlar hem de fakirler bulunacaktır. O halde olması gereken şey gelir gruplarındaki farklılığın eşitlikten daha gerçekçi olduğunu kabul etmek, fakat bu farklılığın hangi oranlarda olursa “kabul edilebilir” olduğunu belirlemektir.

Belki de burada önemli olan husus birlikte yaşadığımız dünyada insanlığa sunulan nimetlerin paylaşımında zenginler ve fakirler arasında uçurumların oluşmasına müsaade edilmemesidir. “Toplumdaki tabakaların arasında varlık bakımından hiçbir yurttaşın ne başkasını satın alacak kadar zengin, ne de kendini satmak zorunda kalacak kadar fakir olmaması gerekir” diyen Rousseau, devleti sağlamlıştırmak için aşırı zengin ve aşırı fakir ucun elden geldiğince birbirine yaklaştırılmasını, ne çok varlıklılara ne de çok yoksulların varlığına müsaade edilmemesini tavsiye etmekte, aksi halde bu yapının birinden zorbalığı kışkırtanların, diğerinden de zorbalıların çıkacağı ikazını yapmaktadır (1994: 164).

Gelir dağılımında uçurumlar nasıl oluşur? Aşırı yoksul ve aşırı zenginlik neyi ifade etmektedir? Aşırı zenginliğe Rousseau’un dediği gibi müsaade edilmemeli midir? Servet dağılımının büyük kısmını teşkil eden orta gelir grubunu bir yana bırakırsak bu grubun iki ucunda olan yoksul veya fakir ve zengin kavramlarına açıklık getirmek gerekmektedir. Bu hususta medeniyetlerin, kültürlerin, devletlerin ve nihayet günümüzde uluslararası kuruluşların belirlemiş olduğu bir takım kıstaslar bulunmaktadır. Dünya Bankası kayıtlarında zenginlikle ilgili tanım yerine yoksulluk sınırı ile ilgili bir tanımlama bulunmaktadır. Bu kavram “mutlak yoksulluk” ve “görelî yoksulluk” olarak iki kategoride ele alınmaktadır. Mutlak yoksullukla (absolute poverty) bir insanın hayatta kalabilmesi için gerekli en az kalori miktarı olan 2400 k/cal besini almayan insanlar kastedilirken, görelî yoksullukla asgari kalori temininin yanında içecek

temiz su, barınma, giyinme, ısınma ve korunma gibi diğer temel ihtiyaçların karşılanamaması da ifade edilmiş olmaktadır.

Mutlak yoksulluk sınırı ile ilgili birinci tespit Dünya Bankası tarafından 1998 yılı fiyatlarıyla günlük 1.05 ABD Doları, yıllık ise 383,25 ABD Doları olarak ifade edilmiştir. 1996 yılı fiyatlarıyla bu miktar günlük 1.35 ABD Doları, yıllık 495 ABD Doları, 2002 fiyatlarıyla bu oran yaklaşık olarak günlük 1.50 ABD Doları, yıllık 570 ABD Doları olarak belirlenmiştir. Daha sonra bu oranlar 2015 yılı için güncellenerek 1.90 ABD Dolarına çıkarılmıştır (Keeley, 2016: 26).

Dünyada gelir dağılımı adaletsizliği gün geçtikçe artıyor. Siyasi gündemin en üst sıralarında yer alan bu durum şöyle tarif edilebilir; en tepedeki %1 dünya hâsılasından aslan payını alırken, halkın büyük çoğunluğu yerlerde sürünüyor ve daha da geriye gidiyor (Keeley, 2016: 9). Keeley büyümeden aslan payını alanları başta ABD olmak üzere çoğunlukla İngilizce konuşan ülkeler olarak tarif etmektedir (2016: 32).

Dünyadaki gelir dağılımı adaletsizliğindeki uçurumun derinleşmesi yanında bölgeler itibariyle yoksulluk oranında düzelme ve iyileşmeler de görülmektedir. Bu iki kavram arasında bir nakize yoktur. Zira gelir dağılımı adaletsizliği üst gelir grubunda olan ülkeler için de geçerlidir. ABD’de de gelir dağılımı âdil değildir. Yoksullukla mücadele ise açlık ve yoksulluk sınırının altında olanların sayısını azaltmaya matuf olup, doğrudan değil, dolaylı olarak gelir dağılımı adaletsizliği ile ilişkilendirilebilir. Bu açıdan yoksullukla mücadelede kısmi bir başarıdan söz edilebilir. Bu kısmi başarı bile genellenemez. Mesela gelişmekte olan ülkelerde yoksulluk oranı son 20 yılda %44.4’ten %14.9’ gerilerken, Sahra altı Afrika’da %56.8’den ancak %42.7’ye inebilmiştir.

Tablo 1’den de görüldüğü üzere uluslararası yoksullukla mücadelede esas düzeltilmesi gereken bölgelerde yoksulluk artmaya devam etmekte, diğer bölgelerde kısmi düzelmeler görülmektedir. Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesi zengin hammadde kaynaklarına rağmen sömürge ve işgalin doğurduğu iç savaşlar sebebiyle veri dahi toplanamamaktadır.

Gelir dağılımı adaletsizliği ve yoksulluğa yol açan sebepler pek çoktur. Ancak günümüzdeki aşırı zenginlik ve ölüme sürükleyen açlık düzeyindeki bir uçurumun ortaya çıkmasında iki temel unsur dikkatleri çekmektedir. Bunlardan birisi Batının dayandığı felsefi değerler, diğeri ise kapitalist sistemin küreselleşme ile artan baskın gücüdür.

Tablo 1: Uluslararası Yoksulluk Oranları

Bölgeler	1990	1993	1996	1999	2002	2005	2008	2011	2012
	Yoksulluk Oranı (Nüfus %)								
Doğu Asya Ve Pasifik	60.6	52.0	39.3	37.5	29.2	18.6	15.0	8.5	7.2
Avrupa Ve Orta Asya	1.9	5.2	7.0	7.8	6.2	5.5	3.1	2.4	2.1
Latin Amerika Ve Karayipler	17.8	15.0	14.1	13.9	13.2	9.9	7.1	5.9	5.6
Ortadoğu Ve Kuzey Afrika	6.0	7.0	6.1	4.2		3.3	2.7		
Güney Asya	50.6	47.9	42.8		40.8	35.0	32.1	22.2	18.8
Sahra Altı Afrika	56.8	61.1	58.5	58.0	57.1	50.5	47.8	44.4	42.7
Gelişmekte Olan Ülkeler	44.4	41.2	35.2	34.3	31.0	24.7	21.9	16.5	14.9
Dünya	37.1	34.7	29.7	29.1	26.3	21.6	18.7	14.1	12.7
Bölgeler	Yoksul Sayısı (Milyon)								
Doğu Asya Ve Pasifik	996	891	699	689	553	367	297	173	147
Avrupa Ve Orta Asya	9	24	33	37	29	26	15	11	10
Latin Amerika Ve Karayipler	78	69	69	71	70	56	41	35	34
Ortadoğu Ve Kuzey Afrika	14	17	16	11		10	9		
Güney Asya	575	579	550		583	539	501	362	309
Sahra Altı Afrika	288	336	349	375	399	402	392	394	389
Gelişmekte Olan Ülkeler	1,959	1,917	1,716	1,751	1,645	1,401	1,254	983	897
Dünya	1,959	1,917	1,716	1,751	1,645	1,401	1,254	983	897

Kaynak: iresearch.worldbank.org/PovcalNet.

2.1. Batı Medeniyetinin Felsefi Temelleri

Batı medeniyeti antik Yunan ve Roma (Grek ve Latin) medeniyetinin bir halitasıdır (Sorokin, 1972: 189). Daha sonra bu medeniyetin paganist yapısını İsevilik semavi bir din anlayışına yöneltmiştir. Bu sebeple batı medeniyeti tahlil edilirken bu iki yüzün dikkate alınması gerekir. Bu yüzlerden birincisinin ikincisine daha baskın ve etkili olmasından dolayı batı medeniyetinin insanlığa faydadan çok zarar verdiği söylenebilir. Bu durum batı felsefi algısının tabii bir sonucudur.

Batı güce dayanır, ona göre hak kuvvettedir. Yani güçlü olan haklıdır. Amacı menfaatini elde etmektir. Hayat düsturu savaş ve mücadeledir. Halklar arası münasebetlerde ırkçılığı esas alır. Bu kabullerin sonunda sadece güçlü olanların ayakta kalacağı bir savaş anlayışı doğmaktadır. “Ya çekiş olacaksın,

ya örs!” diyen bir kimsede yardımseverlik duygusu nasıl gelişecektir? Güçlünün zayıfı ezmesi nasıl önlenecektir? Kendi renginden, dilinden, dininden olmayanı kabul etmeyen ırkçı bir tavırdan nasıl bir merhamet duygusu ümit edilebilir. Böyle bir felsefi anlayışın şekillendireceği hayatın, boğuşma, vuruşma, imha etme ve sömürme gibi bir sonla bitmesi kaçınılmazdır.

Nitekim batı güçlendiği andan itibaren tüm dünyada diğer milletleri sömürme, sürgün etme, asimile veya imha etme gibi yöntemleri kullanarak dünya barışına ağır darbeler indirmiştir. İki müthiş dünya savaşı bu dönemde yaşanmıştır. Amerika kıta’sına ulaşan Avrupalı bu coğrafi bütünleşmeden sömürüye geçmiş, teknolojik ve askeri üstünlüğünü kullanarak bu Kıtayı sömürgeleştirmiştir. Kıtanın değerli madenleri kadar diğer doğal kaynakları da talan edilmiş, karada yaşayan bizonlarından, sudaki timsah ve balıklarına kadar ekolojik denge alt-üst edilmiştir. Bu felaket Avustralya ve civar adalarda da tekrarlanmıştır. Hindistan, Çin ve neredeyse Afrika’nın tamamı bu felaketten nasibini almıştır.

Mekanik bütünleşme diyebileceğimiz sanayi inkılâbından emperyalizmi çıkarmış ve batı bununla sömürgeleştirdiği ülkeleri hem bir pazar, hem de hammadde ve işgücü deposu haline getirmiştir. Bu dönemde eski çağların eşine az rastlayacağı köle pazarları ve esir transferleri görülmüştür. Öyle ki, 1788 tarihinde İngiltere “Köle Ticareti Düzenlemesi” adıyla kanun bile çıkarmıştır.

Nihayet elektronik bütünleşmenin meyvesi olan iletişimden ise küreselleşme adı altında tekelci kapitalizm dünyanın başına sarılmıştır. Tüm bunların sonucunda kuzey-güney uçurumu derinleşmiş, dünyada ve ülkelerdeki gelir dağılımı uçurumu daha bir kronikleşmiştir.

Batı medeniyetinin insanlığa önemli hizmetleri de olmuştur. Bu hizmetleri Batı semavi dinlerden ilham alan ikinci yüzüne borçludur. Cemil Meriç’e göre Hıristiyanlık “kölelerin ve adalete susamış insanların isyan çılgılığı iken daha sonra Sezar’ın emrine girmiş ve ortaçağda bir avuç derebeyinin fetvacısı konumunda Grek-Latin damarın gerisine çekilmiştir” (1978: 30). Üçüncü Dalga’nın yazarı, ikinci dalga medeniyetinin Protestan ahlâkıyla birlikte geldiğini hatırlatarak (Toffler, 1981: 433) Batı medeniyetinin beklentileri karşılayamamasından şikâyet etmektedir. “Bütün varlıklı ülkelerde hemen hemen herkes hep bir ağızdan alkolden, gençler arasında intiharların ve psikolojik çöküntünün yaygınlığından bahsediyor!” diyen Tofler’e göre, “Havada bir kokuşmuşluk var ve bu ikinci dalga uygarlığının kokuşmuşluğu!”

Batı medeniyeti üzerinde önemli bir analiz yapan Tonybee, geleceğin tarihçilerininin “20. Yüzyılın en önemli olayını, Batı medeniyetinin dünyada yaşayan diğer toplumlar üzerindeki etkisi olarak görecekle” tespitinden sonra

Medeniyet Yargılanıyor isimli eserinin yazılışının bir yüzyıl sonrasında yani 2047 yılını esas alarak geriye dönük bir değerlendirme yapıyor ve tarihçilerin geçmiş ve Batı medeniyetini nasıl değerlendireceğini soruyor. Verdiği cevap Batının bugün üzerinde bulunduğu üstünlük tahtından indirileceği, çünkü bunun onun kaderi olduğu yönünde (Toynbee, 1980: 105). Sebeplerine gelince Batı medeniyetinin materyalist olması ve manevi yönden boşluklar bırakması, özellikle alkolizm ve ırkçılık gibi sosyal hastalıklarını tedavi etmedeki başarısızlığı ve sebep olduğu eşitsizlik. Bu hususu şöyle açıklıyor: “insanın maddi dünyası ne kadar düzeltilirse düzeltilsin bu insanın sosyal adaleti isteyen ruhunu teskin etmeyecektir. Oysa Batı teknolojik üstünlükle dünya kaynaklarını ayrıcalıklı bir azınlığa tahsis edip, ayrıcalıksız bir çoğunluğu bundan mahrum tuttu (Toynbee, 1980: 30)”.

Aslında medeniyet tüm insanlığın ortak birikimidir ve gelmiş-geçmiş tüm medeniyetlerin bir hülasasıdır. Ancak evrensel olan bilim ve teknik gelişmelerin sağladığı imkânları insanlığa hizmet için sunma veya insanları sömürmek için kullanma ahlaki bir meseledir. Batı bu açıdan materyalist ve madde merkezli tercihini öne çıkarmış ve bu sebeple de sorunları çözmek yerine ağırlaştırmıştır.

1972 yılında, Birleşmiş Milletler tarafından toplanan Stockholm Konferansında “Çevre ve İnsan” kavramı tartışılırken kapitalist kalkınma anlayışını sorgulayan dönemin Hindistan Devlet Başkanı Indra Gandhi “En büyük çevre kirliliği yoksulluktur” diyerek toplantıyı terk ederken belki de Dünyayı kirleten Batı'nın üstüne bir de çevre konferansı düzenlemesindeki tezada dikkatleri çekmek istemişti.

Batı medeniyetinin doğurduğu üçüzlerden hiçbirisi insanlığa huzur vermemiştir. Bunlardan faşizm ve marksizm çektirdiği tüm acıları arkada bırakarak ortadan silinip gitmiştir. Üçüncüsü olan kapitalist sistemin dünyada sebep olduğu gelir dağılımı adaletsizliği ise çok ciddi bir problem olarak insanlığın önünde durmaktadır.

Sonuç olarak denilebilir ki Batı medeniyeti insanlığın ortak bilgi birikimini devralarak ona teknolojik bir sıçrama yaptırdı ama aynı başarıyı insanlara huzur getirmede sağlayamadı. Bu konuyu üçüncü dalgada Batının iddiasından ümitsiz görünen Toffler'in (1981: 37) sorusu ile tamamlayalım, “Asıl sorun son günlerini yaşayan sanayi toplumunu kimin yöneteceği değil, onun yerini almaya başlamış olan yeni uygarlığa kimin biçim vereceğidir?”

2.2. Kapitalist Sistemin Küreselleşmesi

Batı teknolojik ve askeri gücünü diğer toplumları sömürgeleştirmek için kullanırken, kurduğu ekonomik sistemiyle de toplumları derinden sarsmıştır.

Emperyalizm ve sömürü ile elde edilen zenginliğe dayalı olarak oluşturulan kapitalist yapının iki yıkıcı kanunu bulunmaktadır. Birisi dünyada oluşturulan finans tekelleri vasıtasıyla faize dayalı olarak servetin belirli ellerde toplanmasını sağlamak, diğeri de emeğin sömürülmesidir. Bunlardan ikincisi Marksizmin verdiği mücadele ile kısmen geriletmiş olsa da servetin belirli bir azınlığın elinde toplanmasını netice veren finans ve sermaye tekelleri ilerlemesini sürdürmektedir. Bu sistem aşırı zengin azınlık ve aşırı fakir çoğunluk uçurumunu her geçen gün biraz daha derinleştirmektedir.

Kapitalist sistemin dünya gelir dağılımındaki adaletsizliği hızlandırdığı, küreselleşmenin de dolaylı olarak bu adaletsizliği derinleştirdiği bazı iktisatçılar tarafından dile getirilmektedir. Nitekim tarihi sürece bakıldığında uluslararası düzeyde gelir dağılımındaki eşitsizliğin son iki yüzyılda iyice bozulduğu ortaya çıkmaktadır. Dünya nüfusunun en zengin %20'sine sahip olan ülkeler, küresel GSMH içindeki paylarını yaklaşık olarak %70'lerden %80'lere yükselmişlerdir. Dünya nüfusunun en yoksul %20'sine sahip ülkelerin, küresel GSMH içindeki payı ise, %2,3'ten %,1,4'e düşmüştür.

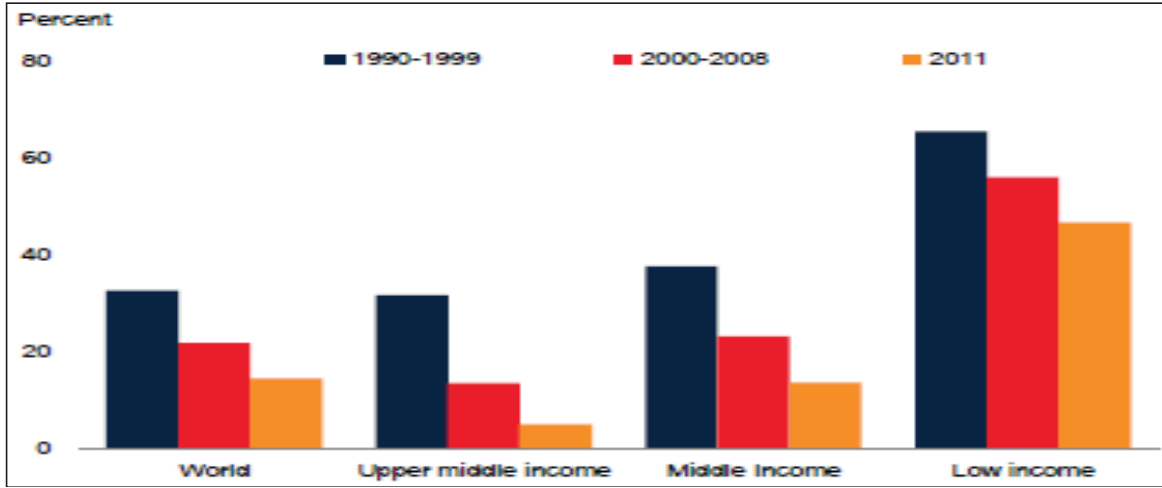
Kapitalist sistemin küreselleşmesi karşısında Birleşmiş Milletler (BM), Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası (WB) ve Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) acaba ne yapmaktadır? Bu küresel örgütlerin amaçlarına bakıldığında ülkeler ve insanlık için faydalı işler yapmak için kuruldukları söylenebilir. Ama gerçekten bu kuruluşlar öyle mi çalışmaktadırlar? Şimdiye kadarki uygulamalar 2. Dünya savaşı sonrasında küresel siyasi istikrarı sağlamak; küresel sermayenin yani batı sermayesinin önündeki engelleri bertaraf etmek ve böylece başta bu örgütleri plânlayan ABD olmak üzere batı blokuna hizmet şeklinde algılanmıştır. Zira dünyaya demokrasi götürmek iddiasıyla Afganistan ve Irak'ı işgal eden, Suriye iç savaşının müsebbipleri arasında yer alan ABD, demokratik bir dünya parlamentosu olması gereken BM'yi veto kısılcacında tutan ve bir nevi oligarşik diktatörlüğe dönüştüren güvenlik konseyi daimi üyelerinin başında gelmektedir. Başta IMF ve WB olmak üzere hemen hemen tüm uluslararası kuruluşların merkezleri ABD'de ve batıda bulunmakta, yönetici kadrolarını da bu ülkelerin insanları teşkil etmekte ve nihayet politikaları da Batı bloku tarafından belirlenmektedir.

3. Yoksulluk ve Gelir Dağılımı Eşitsizliğinin Önlenmesi

Küreselleşmenin Dünyada bileşik kaplar örneğinde olduğu gibi zaman içinde gelir dağılımındaki adaletsizliği törpüleyeceği yönündeki iyimser görüşler dünya ölçeğinde gelir eşitsizliğini ortaya koyan araştırmalarla boşa çıkmıştır. 2002 yılından 2006 yılları arasında yapılan beş ayrı araştırmada Dünya gelir dağılımının son 50 yılı incelenmiş ve bunlardan iki tanesinde küçük iyileşmeler bulunurken diğer üç araştırmada ise gelir dağılımındaki bozulmanın artarak

devam ettiğine dair bulgulara ulaşılmıştır (Anand ve Segal 2006: 62). Elde edilen bu sonuçlar küreselleşmenin gelir dağılımındaki adaletsizliği engelleyememesinin altında tekelci kapitalizmin küreselleşerek finans tekeli oluşturduğu yorumlarını arttırmaktadır. Yoksulluk ve gelir dağılımı adaletsizliği üzerine yapılan pek çok araştırmada küçük bulgu sapmaları olmakla birlikte, gelişmekte olan ülkelerde iyileşme eğilimi olmakla birlikte mutlak yoksulluk sınırında olan sahra altı Afrika gibi bölgelerde daha da kötüye gitmektedir. Tablo 2’de görüldüğü üzere dünya üst orta ve orta gelir gruplarında küresel yoksulluk azalmakta, fakat alt gelir grubunda ciddi bir iyileşme görülmemektedir.

Tablo 2: Küresel Yoksulluğun Evrimi

Kaynak: PovcalNet, <http://iresearch.worldbank.org> (2014).

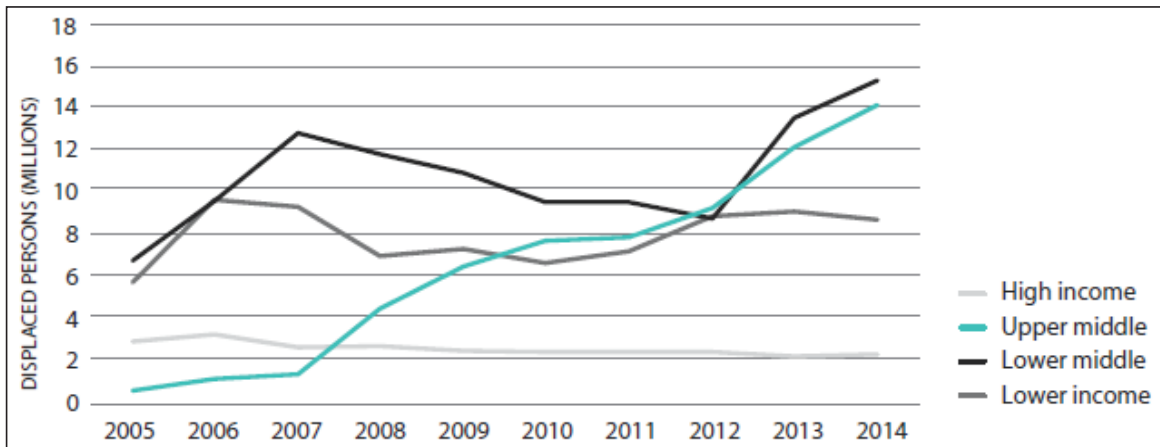
3.1. Gelir Dağılımını Düzenlemede Küresel Çabalar

Gelir dağılımı adaletsizliğinin tüm dünyada düzeltilebilmesi için iyileştirici çabalardan evvel önleyici tedbirlere ihtiyaç vardır. Yoksulluğu önlemek için öncelikle küresel güçlerin sömürü düzenine son vermesi gerekir. Geri kalmış ülkeleri iç ihtilaf ve savaflara sürükleyerek zayıflatmak, daha sonra çeşitli bahanelerle bu ülkelerin kaynaklarına el koymak, ırk ve mezhep farklılıklarını körükleyerek yabancı düşmanlığı ve İslam düşmanlığı gibi uluslararası politikalar devam ettiği sürece yoksulluğu önlemek de kolay olmayacaktır. Ancak “Arap Baharı” sürecini demokrasiyi desteklemek yerine diktatörlükleri kurumsallaştırma yönünde kullanan Batı Bloğu son Suriye, Libya ve Yemende çıkarılan iç savaflardan kaçan mültecilerle yüz yüze gelince belki kendi bencil ve çıkara dayanan politikalarının yanlışlığını fark edebilirse belki çözüm yolunda önemli bir adım atılmış olacaktır.

Bu olmadığı takdirde şimdilik öncülleri gördüğümüz ikinci “Kavimler Göçü” başlayacaktır. Zira küreselleşme ile yoksullukla birlikte farkındalık da artmakta, fakir ülkelerde sömürü altında ve bazen iç savaş şartlarında yaşayan insanlar hayat standardının daha yüksek olduğu gelişmiş ülkelere doğru kuvvetli bir göç arzusu duymakta ve hayatlarını daha iyi imkânlar altında kurmanın hayaliyle her türlü tehlikeyi göze alarak yollara düşmektedirler. Şu anda dünyada zorla yerlerinden edilmiş 65,3 milyon insan bulunmaktadır. Bu insanlar yaşadığı toprakları terk ederek ya vatansız, ya sığınmacı veya başka statülerde dünyaya dağılmış durumdadır (UNHCR, 2016). Sığınmacıların en fazla bulunduğu ülkelere bakıldığında en önde Batılı ülkeler durmamaktadır. Bilakis Batılı ülkeler sığınmacıları büyük bir tehlike olarak görmektedir. Bu sebeple Batı ve özellikle Avrupa devletleri 2. Dünya savaşında mağdur olan özellikle Hıristiyan siviller için ardına kadar açtıkları göç kapılarını tekrar kapamak ve mültecilerin lastik botlarını -Yunanistan’ın Akdeniz’de yaptığı gibi- patlatarak mültecileri öldürmeye çalışmaktan öte bir iş yapmamaktadırlar.

İç savaş, terör, şiddet, yoksulluk gibi zor hayat şartlarından kaçan insanlara hangi ülkelerin kucak açtığı ve yardımcı olduğuna bakılınca hayırseverliğin üst gelir grubunu oluşturan ülkelere ait olmadığı Tablo 3’de açıkça görülmektedir. Dünyadaki 65 milyon sığınmacıların %88’i gelişmekte olan ülkelere bulunuyor. Türkiye üç milyon sığınmacıya ev sahipliği ile dünyada birinci sırada geliyor. Ayrıca Türkiye sığınmacılara olağanüstü bir şekilde yardım ediyor. Sadece 2013 yılında devlet bütçesinden 1.6 milyar dolar harcama yapmıştır. Sivil toplum kuruluşlarının yardımları bu rakama dâhil değildir.

Tablo 3: Yerinden Edilmiş Kişilere Ev Sahipliği Yapan Ülkelerin Gelir Grubu 2005–2014

Kaynak: Development Initiatives based on UNHCR and WB data, <http://www.globalhumanitarianassistance.org/report/gha-report>.

Türkiye sadece sığınmacılara ev sahipliği yapmıyor. Dünyadaki fakir ülkelere ve açlık sınırının altında yaşayan insanlara ve felakete uğrayanlara da en çok yardım eden ülke konumuna gelmiştir. Birincisi dünyada en fazla sığınmacıyı kabul ediyor, ikincisi ise sığınmacıların her türlü ihtiyacını karşılayacak şekilde kamplar yapıyor. Bunun için harcadığı paranın %96'sı kendi bütçesinden olup dış yardım oranı yok denecek kadar azdır. Türkiye 2014 yılında dünyadaki en fazla yardım yapan üçüncü ülke konumunda olup fert başına düşen milli gelir açısından ise birinci sıradadır (GHA Report, 2016: 38).

Hükümet yetkililerinin yaptıkları açıklamalara göre Türkiye'nin sığınmacılara yönelik toplam insani yardımı yaklaşık 10 Milyar Dolar iken, sığınmacılar için Türkiye'ye verilen uluslararası destek 455 Milyon Dolar gibi önemsiz bir tutarı geçememiştir (AFAD, 2016).

Önleyici politikaların zamana muhtaç olacağı ve Hıristiyan dünyasında kabaran ırkçılık ve İslam düşmanlığı sebebiyle özeleştirilme yerine başkalarını suçlamak şeklinde devam edeceği görülmektedir. Düzeltici politikalara bakıldığında ise her ne kadar ABD ve AB dış yardımında önde görünüyorsa da milli gelir ve GSYH değerleri üzerinden bakıldığında olması gerekenin oldukça gerisinde kalmaktadır. Kaldı ki bu hususta bile ayırıcılık yapılmakta dini yakınlık ve siyasi çıkar burada da elden bırakılmamaktadır. Konu biraz araştırıldığında bu yardım duygusunun hasbilkten ziyade hesabi olduğu hemen ortaya çıkmaktadır. Zira dış yardım bazı gelişmiş ülkelerde uluslararası ilişkiler paketinin ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmekte; yardım yapılan ülkelerdeki siyasi çıkarlar ile eski dönemlerdeki kolonyal ilişkiler önemli rol oynamaktadır (Alesina A. Dollar D. 2000: 33). Şüphesiz bunun dışında da birçok amaçlar bu yardım paketlerinde dikkate alınır. Fakat "hayırseverlik" kavramının bu yardımlarla uzaktan yakından bir ilişkisi yoktur. Ancak önceki iki amaç hiçbir zaman telaffuz edilmez ve bu yardımlar en yaldızlı hayırseverlik ve dostluk ambalajlarında geniş bir reklamla birlikte sunulur. Bu sebeptendir ki zengin-fakir uçurumunda bu yardımların en ufak bir iyileştirmesinden söz etmek mümkün değildir.

3.2. Gelir Dağılımını Düzenlemede İçeriden Bir Bakış; Kendi Kültür Değerlerimiz

Dünyanın dengesini bozan, huzurunu kaçıran ve insandaki adalet duygusunu zedeyen gelir dağılımı adaletsizliğini ortadan kaldıracak bir model bulunabilir mi? Bu soruya öncelikle iktisat uzmanlarının eğilmesi ve olabilecek her türlü çözümü matematik bir yöntemle, yani olmazın neden olmazlığını olabilmelerinin de gerçeklik düzeyini olmayana ergi metodu ile analiz etmeleri gerekir. Bu hususta incelemeye alınacak bir görüş yakın geçmişimizden çıkarılabilir.

Osmanlı Devleti bu sorunu nasıl ele almıştır? Başka bir ifade ile Osmanlılar gelir dağılımını hangi araçlarla tanzim ediyorlardı? Osmanlı Devletinin iktisadi yapısını düzenlemede dini kuralların önemli bir yeri bulunmaktadır. Bu kurallar servet üzerinden alınan vergilerin belirlenmesinde rol oynadığı kadar toplum hayatının düzenlenmesinde de getirdiği kurallarla oldukça etkili bir konuma sahipti. Bu açıdan değerlendirildiğinde toplum yardımlaşma ve dayanışmasında dini bir vecibe olan zekâtı, onun tamamlayıcıları olan fitre, sadaka ve benzeri araçları incelemek yerinde olacaktır. Kaldı ki dini kaynaklı olan bu yardım müesseseleri yüzyıllar içinde toplumun sadece inanç değerleri olarak kalmamış, adet ve geleneklerine, örfüne ve kültürüne kadar işleyerek artık bir medeniyet değeri olarak yerleşmiştir. Bu sebeple sadece çıkış kaynağını dikkate alarak seküler bir insiyakla kendi kültür değerlerimize karşı koymamak icabeder.

Bir kamu kuruluşu olan Diyanet İşleri Başkanlığı'nın web sayfasında zekâtla ilgili özetle şu bilgiler bulunmaktadır. "Hadiste müslümanlar bir vücuda benzetilerek, bir uzvun acı çekmesinden tüm vücut huzursuzluk duyacağı gibi, bir toplum da insanlardan meydana gelen bir vücut olduğundan bu vücudun fertlerinin acısının tüm toplumu rahatsız edeceği belirtilmiş ve zekâtın toplumsal bir fonksiyonu olduğu, aynı zamanda Kur'an'da "Onların mallarından sadaka (zekât) al." (Tevbe 9/103) ayetiyle de dini bir görev olduğu, buna göre, belli bir zenginlik düzeyine ulaşan kişilerin malının kırkta birini zekât olarak vermesi gerektiği belirtilmiştir (www. diyanet, gov, 2010).

Bir dini vecibe olarak servetin yüzde 2,5'ini fakire vermek acaba gelir dağılımı uçurumunun üzerine bir köprü kurabilir mi? Teorik olarak bu mümkün görünmektedir. Çünkü malının %2,5'ini fakire vermek zorunda olan zengine bir üst sınır tayin edilmemekte, "zenginliğin şuraya kadar geçerlidir" denilmemekte, servet düşmanlığı yapılmamakta ancak kazandığı servetin bu dünyada, bu çevrede, sağlanan bu ortamda kazanılmasından dolayı tamamının da kendine ait olmadığı belirtilmektedir. Artık zengin ne kadar zengin olursa fakiri de bu oranı korumak şekliyle yukarıya çekmek zorunda olacaktır. Mesela 100 000 TL. Serveti olan zengin bunun 2 500 TL. sını fakire verirken, eğer serveti 100 000 000 TL olursa fakire vermek zorunda kalacağı miktar da o oranda artacak ve 2 500 000 TL. sına çıkacaktır. Burada kırkta bir veya yüzde iki buçuk oranı değişmemektedir. Servetteki bu altın oran en fakir olanın da zengin sayılacağı sınıra kadar devam edecektir. Kaldı ki %2,5 oranı zekâtın asgari infak oranıdır. Bunun üzerine çıkmaya hiçbir engel olmadığı gibi, bilakis teşvik ve tavsiyeler de oldukça fazladır. İşte bundan sonra ülkede fakir kalmadığı için diğer komşu Müslüman ülkeler zekâta hak kazanmış olacaklardır. Eğer orada da fakir kalmazsa diğer komşu ülkelerden kalbi kazanılacak olanlar zekâtın objesi durumuna geleceklerdir. Nitekim Osmanlı Devletinin ihtişam ve zenginliğinin

zirvesinde olduğu dönemlerde Afrika'daki fakirlere yardım gönderdiği bilinmektedir.

Türk-İslam medeniyetinde zenginden fakire kaynak aktarma sadece zekâtla sınırlı değildir. Borcundan ve aslî ihtiyaçlarından başka en az 80.18 gr. altın veya onun değerinde parası olan müslümanın bir başka yardım aracı da fitir sadakasıdır. Buna halk arasında kısaca "Fitre" denilmektedir. Fitir sadakası vermek için zekâtta olduğu gibi malın üzerinden bir yıl geçmesi ve artıcı nitelikte olması şart değildir. Halkımız genellikle bunu bayram arafelerine denk getirerek fakir ve ihtiyaç sahiplerinin bayrama eksiklerini tamamlamaları, çocuklarını giydirmeleri ve bayramlık alışverişlerini yapmalarını amaçlamaktadır.

Diğer yardımlaşma araçları arasında sadaka-yı cariye, sadaka ve adak gibi diğer müteimmim cüzler de vardır. Sadaka-yı cariyenin bir nevi olan servetin aşevleri, hastane ve bimarhaneler, hanlar, kervansaraylar, hamamlar, medreseler, cami ve mescitler, çeşmeler ve köprüler gibi burada sayılamayacak kadar uzun bir liste teşkil eden vakıflar ve bu vakıfları ayakta tutacak gelir kaynakları toplumda gelir uçurumları oluşmasına asla fırsat vermemiştir. Osmanlı döneminde sayıları 29 000'i bulan vakıflar hem dünyaya yardımlaşmanın modelini koyarak örnek olmuş, hem de Osmanlı Medeniyeti'ne "Vakıf Medeniyeti" dedirtmiştir.

Sadaka ise herhangi bir zaman ve zemin şartına bağlı olmadan muhtaçlara yapılan ayni ve nakdi yardımları ifade eder. Adak, kurban ve yemin gibi halkın pratikleri arsında yer alan ve çoğunlukla ucu muhtaç ve fakirlere yardımla sonuçlanan yardımlaşma araçları dini bir vecibe olarak yerine getirilmektedir. Mesela Uluslararası Teknolojik, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Vakfının (UTESAV) Afrika'nın en fakir ülkelerinden Nijer'de yürütmüş olduğu proje bu konuda bize bir fikir verebilir. Vakıf Nijerde temel sağlık hizmetlerine yönelik bir gönüllü hareketi ile "Balık verme, balık tutmayı öğret!" sloganıyla yürütülen "Emanet Keçi" projesi başlatmıştır. Proje şöyle işliyor. Nijer Devlet yetkilileri tarafından tespit edilen ailelere; üç dişi ve bir erkek keçi 18 aylığına emanet veriliyor. 18 ay sonra altı ayda çift yavrulayan bu keçilerden 18 ile 22 ay arasında yeni bir grup oluşunca zimmetle teslim edilen keçiler geri alınıp, tespit edilen başka bir aileye veriliyor. Nijerli yetim ve dullara bu proje kapsamında 6115 adet keçi emanet olarak teslim edilmiş ve 30.000'e yakın kişi bu yolla muhtaçlıktan kurtarılarak iş sahibi yapılmıştır (utesav.org.tr, 2010). Sağlık gönüllüleri hareketi ile de Türk doktorların Nijer'e 8 kez giderek binlerce insanı tedavi ettikleri, binlerce katarkt ve sair acil ameliyatlar yaptıkları bildirilmektedir. Bu örneklerden anlaşılacağı üzere yumuşak bir güç olan hayırseverlik kamu güçlerinin giremediği alanlara girebilir, yapamayacağı işleri yapabilir, geliştiremediği projeleri hem yapıp, hem de uygulayabilir.

Sonuç

Tüm insanların temel ihtiyaçlarını rahatlıkla karşılayacağı imkânları içinde barındıran dünyamızda, bir kısım devletlerin, uluslararası kuruluşların ve öznesinde insan olan yapıların yanlışları sebebiyle yoksulluk gibi, açlık gibi, temel ihtiyaçları karşılayamama gibi bir tehlike gittikçe yaygınlaşmakta ve her gün daha fazla insanın kapısını çalmaktadır. Zenginler ile fakirler arasındaki uçurumu derinleştiren Batı'nın felsefesi ve hayat anlayışı ile ondan kaynaklanan kapitalist sistem ve onun ürünü olan tekelci küresel sermaye varlığını sürdürdükçe bu kutuplaşma devam edecek gibi gözükmektedir.

İmtiyazlı bir azınlığın aynı dünya içinde üretilen serveti tekeline alması, buna karşılık dünya nüfusunun yarıya yakınının sefalet içinde yaşamasını önlemek için BM bünyesinde oluşturulan komisyonlar, uluslararası kuruluşlar, yardım vaadi yapan, borç sileceğini söyleyen devletler, ayrılan bütçeler, oluşturulan fonlar yetersiz kalmaktadır. Bu durumu düzeltmek için hem ülkeler bazında, hem de uluslararası düzeyde ilave yeni adımlara ihtiyaç vardır. Sadece dünyada mevcut sistemin eleştirisi yerine alternatif öneriler geliştirmek gerekir. Mesela hayırseverlik oldukça ikna edici yumuşak bir güçtür. Bu gücü hem ülke içinde hem de ülkeler arasında taşıyacak STK'ların kurulmasının teşvik edilmesi ve faaliyetlerinin desteklenmesi uygun olacaktır.

Diğer yandan kapitalist sistemi dünyanın tek ve alternatifsiz bir ekonomik programı olarak kabul etmek yerine insanlığın birikiminden, inanç ve değerlerinden süzülüp gelen servet paylaşırma modellerini incelemek, İslam medeniyetinin zenginler ile fakirler arasında kurmuş olduğu zekât, fitre ve sadaka gibi köprüleri dikkate almak ve sadakayı cariye olarak bilinen, medeniyetimizde kök salmış vakıf ve onu ayakta tutacak emlakı tekrar ayağa kaldırmak belki de gelir dağılımı adaletsizliğine ve yoksulluğa en iyi çözümü sunabilir.

KAYNAKÇA

ALESINA A. Dollar D. (2000), Who gives foreign aid to whom and why? Journal of Economic Growth; 5, 1; ABI/INFORM Netherlands, Global pg. 33.

ANAND Sudhir ve Paul Segaland (2006), What do we know about global income inequality? Department of Economics, University of Oxford and St Catherine's College, Oxford s. 62. From [http://siteresources.worldbank.org/intdecineq/Resources/What do we know about Global Income Inequality.pdf](http://siteresources.worldbank.org/intdecineq/Resources/What%20do%20we%20know%20about%20Global%20Income%20Inequality.pdf)

Boundless (2016), Growing Gap Between Rich and Poor. *Boundless Sociology*. Retrieved 21 Jun. 2016 from <https://www.boundless.com/sociology/textbooks/boundless-sociology-textbook/stratification-inequality-and-social-class-in-the-u-s-9/social-mobility-76/growing-gap-between-rich-and-poor-> Erişim: 16.05.2016.

Credit Suisse Group AG (2015), Annual Report, www.credit-suisse.com/crr. Erişim: 17.05.2016.

GHA Report (2015), Global Humanitarian Assistance Report, <http://www.globalhumanitarianassistance.org/report/gha-report>, Erişim: 16.05.2016.

HUNTINGTON, Samuel Phillips (1993), "The Clash of Civilizations" Foreign Affairs, Summer, New York.

KEELEY, Brian (2015), Income Inequality: The Gap between Rich and Poor, OECD Insights, OECD Publishing, Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264246010-en>.

KILIÇBAY, M. Ali (2009), www.newsweekturkiye.com/haberler, Erişim: 16.05.2016.

MERİÇ, Cemil (1978), Mağaradakiler, Ötiken Neşriyat, İstanbul.

ÖZTÜRK, Nazif (2010), "Sosyal Siyaset Açısından Osmanlı Dönemi Vakıfları", http://www.sosyalsiyaset.net/documents/osmanli_vakiflari.htm, Erişim: 16.05.2016.

ROUSSEAU, Jean-Jacques (1994), Toplum Sözleşmesi, (Çev. Vedat Günyol), Adam Yayınları, İstanbul.

SOROKIN, Andrey (1972), Bir Bunalım Çağında Toplum Felsefesi,(Çev. Mete Tuncay), Bilgi Yayınevi, Ankara.

TOFFLER, Alvin (1981), Üçüncü Dalga (Çev. Ali Seden), Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.

TOYNBEE, A. (1980), “Medeniyet Yargılanıyor” (Tercüme: Ufuk Uyan), Yeryüzü Yayınları No:7, İstanbul.

TÜSEV (2006), Sivil Toplum Ve Hayırseverlik Araştırmaları 2004-2006, TÜSEV Yayınları No 40, İstanbul.

UNDP (2015), “Human Development Report, The Rise of the South: Human Progress in a Diverse World”, Published for the United Nations Development Programme (UNDP) s. 144, UN Plaza, New York, NY 10017, USA.

UNHCR (2016), The UN Refugee Agency, Figures at a Glance, Global Trends 2015 Statistical Yearbooks. <http://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html>, Erişim: 16.06.2016.

UTESAV (2010), Uluslararası Teknolojik, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Vakfı, utesav.org.tr, Erişim: 16.05.2016.

Vakıflar Genel Müdürlüğü (2015), <http://www.vgm.gov.tr/db/dosyalar/webicerik195.pdf>. Erişim: 16.05.2016.

World Bank (2016), World Development Indicators: Poverty rates at international poverty lines <http://wdi.worldbank.org/table/2.8.2> Erişim: 16.06.2016.

World Bank (2015), Global Economic Prospects, January 2015: Having Fiscal Space and Using It. Washington, DC: World Bank. doi: 10.1596/978-1-4648-0444-1.

YAYLA, Atilla (2009), Devlet Fetişizmi, Zaman, 20 Kasım, İstanbul. <http://www.zaman.com.tr/arsiv>. Erişim:16.05.2016.

<http://www.diyamet.gov.tr/turkish/dy/SiteHaritasi.aspx>. Erişim: 16.05.2016.

http://tr.wikipedia.org/wiki/Gini_katsayi Erişim: 16.05.2016.

